

Monika Szkarłat*

Dyplomacja naukowa jako kategoria dyplomacji wpływu – przypadek Francji

Science diplomacy as a category of diplomacy of influence – the case of France

Abstract: In the last decade, science diplomacy, one of the subcategories of diplomacy of influence, has recently gained unprecedented attention as a subject of both an academic inquiry and political discourse. States adapting to these changes create science diplomacy legal and institutional frameworks which combine the priorities of foreign and science and technology policy. But still, there are only a few advanced countries in this respect. One of them is France, which began building the institutional and strategic foundations of science diplomacy in the middle of the 20th century, and can now provide a source of good practice for states at the beginning of this path.

The article presents the conceptual basis of diplomacy of influence and organisational model of French science diplomacy, an example of diplomacy of influence based on the potential and attractiveness of science. Analysing particular dimensions of the model, we point to conditions, such as the concept of foreign policy, assumptions of scientific policy or the structure of the state's science and technology sector, which influence the specificity of French science diplomacy. We argue that the distinctive features of the French model of science diplomacy are its strong link to foreign and development policy objectives, its treatment of science as an essential instrument of foreign policy and diplomacy of influence, but also its emphasis on supporting the internationalisation of science and increasing France's participation in international scientific undertakings.

Keywords: science diplomacy, diplomacy of influence, science and foreign policy nexus, France

Streszczenie: W ostatniej dekadzie dyplomacja naukowa, będąca jedną z kategorii dyplomacji wpływu, stała się przedmiotem badań naukowych i dyskursu politycznego. Państwa – adaptując się do tych zmian – tworzą ramy prawno-instytucjonalne dyplomacji naukowej, w których łączą priorytety polityki zagranicznej i polityki naukowo-innowacyjnej. Wciąż jednak grono państw zaawansowanych w tym procesie jest nieliczne. Jednym z nich jest Francja, która w połowie XX w. rozpoczęła budowę podstaw instytucjonalnych i strate-

* Monika Szkarłat – dr, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8525-7563>, e-mail: monika.szkarlat@mail.umcs.pl.

gicznych dyplomacji naukowej, a obecnie może być źródłem dobrych praktyk dla państw będących na początku tej drogi.

W artykule zostaną przedstawione podstawy koncepcyjne dyplomacji wpływu oraz model organizacyjny dyplomacji naukowej Francji, będący przykładem dyplomacji wpływu opartej na potencjale i atrakcyjności nauki. Analizując poszczególne wymiary modelu, zostaną wskazane uwarunkowania, takie jak koncepcja polityki zagranicznej, założenia polityki naukowej czy struktura sektora naukowo-technologicznego państwa, które wpływają na specyfikę dyplomacji naukowej Francji. Na specyfikę francuskiego modelu dyplomacji naukowej składa się jej silne powiązanie z celami polityki zagranicznej i rozwojowej, traktowanie nauki jako istotnego instrumentu polityki zagranicznej i dyplomacji wpływu, ale także nacisk na wsparcie internacjonalizacji nauki i zwiększanie udziału Francji w międzynarodowych przedsięwzięciach naukowych.

Słowa kluczowe: dyplomacja naukowa, dyplomacja wpływu, powiązanie nauki i polityki zagranicznej, Francja

Wstęp

Pojęcie dyplomacji naukowej w dyskursie akademickim ma relatywnie krótką genezę. Intensyfikacja badań tego zjawiska, w tym próby zdefiniowania i sklasyfikowania praktyk dyplomacji naukowej, sięgają początku XXI w. Dyplomacja naukowa, obok dyplomacji publicznej, ekonomicznej, cyfrowej, paradyplomacji itd., jest podkategorią tzw. nowej dyplomacji, w przeciwieństwie do dotychczasowej, tradycyjnej dyplomacji¹.

Próby definiowania i konceptualizacji pojęcia wciąż trwają. Ani nie istnieje powszechnie akceptowana definicja tego terminu, ani też nie ma konsensusu co do kategorii podmiotów, instrumentów i działań dyplomacji naukowej. Dyplomacja naukowa jako dyskurs zwraca uwagę i angażuje różne podmioty społeczne, które prezentują zróżnicowane sposoby postrzegania tego zjawiska. W debacie uczestniczą naukowcy, dla których dyplomacja naukowa jest obiektem badań, ale aktywny udział mają także praktycy dyplomacji naukowej. Są to zawodowi dyplomaci, doradcy naukowci/attaché naukowci, eksperci krajowych i międzynarodowych organów decyzyjnych, politycy, osoby

1 R.P. Barston, *Modern Diplomacy*, London – New York 2014; C. Bjola, M. Kornprobst, *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*, London – New York 2018; C.M. Constantinou, P. Sharp, *Theoretical Perspectives in Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp (eds.), SAGE Publications Ltd., 2016, s. 13-28; P. Sharp, *Domestic Public Diplomacy, Domestic Diplomacy, and Domestic Foreign Policy*, [w:] *The Transformation of Foreign Policy. Drawing and Managing Boundaries From Antiquity to the Present*, G. Hellmann, A. Fahrmeir, M. Vec (eds.), Oxford University Press, 2016, s. 263-284.

odpowiedzialne za umiędzynarodowienie nauki i szkolnictwa wyższego. Decydenci dyplomację naukową postrzegają przez pryzmat interesów (narodowych, grupowych) i celów do osiągnięcia. Dlatego dotychczas zaproponowane definicje nie opierają się na kategoriach analitycznych, lecz są kompilacją różnych narracji, podejść i idei zmiany relacji między nauką a polityką, nauką a polityką zagraniczną/międzynarodową lub ewolucji dyplomacji jako instytucji stosunków międzynarodowych².

Chociaż dyplomacja naukowa jest zagadnieniem, które można zaklasyfikować jako część szerszego problemu badawczego, jakim jest relacja między nauką a polityką, wiedzą ekspercką a polityką, wiedzą i władzą oraz międzynarodowym wymiarem polityki naukowej, przyciągnęła umiarkowaną uwagę przedstawicieli głównych nurtów badawczych nauki o stosunkach międzynarodowych³. Nauka, technologia i innowacje są traktowane jako czynniki zmiany w stosunkach międzynarodowych, wpływając na wszystkie wymiary (wojskowe i nie-wojskowe) i podmioty stosunków międzynarodowych⁴.

Prowadzone dotychczas badania wpływu międzynarodowego koncentrują się wokół relacji między wpływem i władzą, gdzie dla części badaczy wpływ jest formą władzy (np. J. Stoessinger, J. Scott, E. Garzke), sprawczości podejmowanych działań oraz zmienności znaczenia poszczególnych zasobów (np. wiedzy naukowej) jako czynników wpływu, władzy⁵; poszukiwania cech wyróżniających wpływ międzynarodowy (np. badania D. Lazera); identyfikacji podmiotów wpływu,

- 2 V. Turekian i in., *The Emergence of Science Diplomacy*, [w:] *Science Diplomacy. New Day or False Dawn*, L.S. Davis, R.D. Patman (eds.), World Scientific Publishing, 2015, s. 3-24; S.P. Gluckman, *Enhancing evidence-informed policy making*, A report by the Prime Minister's Chief Science Advisor, 2018; Ch. Rungius, *S4D4C – Using Science for/in Diplomacy for Addressing Global Challenges*, Deliverable D 2.2 State-of-the-Art Report 2018.
- 3 J.N. Rosenau, *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*, Princeton University Press, 1990; Q. Wright, *The Study of International Relations*, New York 1955; G. Skolnikoff, *The Elusive Transformation. Science, Technology, and the Evolution of International Politics*, Princeton University Press, 1993; K.H. Tessmann, H. Vogel, *O istocie rewolucji naukowo-technicznej*, [w:] *Nauka – technika – społeczeństwo*, L. Zacher (red.), Wrocław 1981, s. 31-32.
- 4 Y.H. Ferguson, R.W. Mansbach, *Remapping Global Politics. History's Revenge and Future Shock*, Cambridge University Press, 2004; J.S. Nye Jr., *Power in the Global Information Age. From Realism to Globalization*, London – New York 2004; J.R. Kelley, *Agency Change. Diplomatic Action Beyond the State*, Rowman & Littlefield, 2014; J.N. Rosenau, *The Study of World Politics. Volume 2: Globalization and Governance*, Routledge, 2006.
- 5 A. Wojciuk, *Imperia wiedzy. Edukacja i nauka jako czynniki siły państw na arenie międzynarodowej*, Warszawa 2019.

stosowanych narzędzi (np. badania S. Schunza, który wskazuje na mechanizmy wpływu, takie jak perswazja, negocjacje, koercja); typologii wpływu (J. Hart, K.J. Holsti) czy czynników wpływu w stosunkach międzynarodowych, do których M. Kaplan zaliczył m.in. siłę naukową i technologiczną⁶. Rozbudowany jest też nurt badań poświęconych strefom wpływów, rozumianym tradycyjnie jako strefy geograficzne, wpływ/kontrola określonych terytoriów, ale również koncepcja stref wpływu jako element władzy dyskursywnej, gdzie strefy wpływu nie stanowią permanentnych struktur, ale tworzone są jako efekt toczącego się dyskursu w przestrzeni międzynarodowej⁷.

Dyplomacja wpływu to pojęcie kojarzone z badaniami nowych wymiarów dyplomacji. Jest to metakategoria, którą można rozumieć jako zespół instrumentów skierowanych na zewnątrz systemu, choć biorąc pod uwagę komplementarność wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań polityki państwa, mających skutek w obu wymiarach. Dyplomacja wpływu jest często wskazywana jako synonim miękkiej siły. Wymiar podmiotowy dyplomacji wpływu – w konsekwencji ogólnych zmian środowiska międzynarodowego – staje się coraz bardziej heterogeniczny. To samo dotyczy kontekstu przedmiotowego, gdyż dyplomacja wpływu – jak również jej subkategorie, np. dyplomacja kulturalna, naukowa, gospodarcza, sportowa itd. – jest formą aktywności nakierowaną na wywieranie wpływu przy użyciu narzędzi dyplomatycznych, działając w warunkach głębokich współzależności⁸.

Autorzy badający dyplomację wpływu nawiązują do pojęcia *soft power*, zdefiniowanego przez J. Nye'a. Podkreśla się jednak, że podmiotami dyplomacji wpływu nie są tylko państwa ze swoim aparatem instytucjonalnym, ale znacznie szersze i zróżnicowane spektrum podmiotów, aktywnych na wszystkich poziomach zarządzania międzynarodowego. Ta sama tendencja dotyczy wymiaru przedmiotowego. W konsekwencji resort spraw zagranicznych jest zmuszony koordynować realizację strategii wpływu z liczną grupą interesariuszy. Dlatego tak istotne jest zdefiniowanie celu dyplomacji wpływu. Mogą to być cele stricte związane z polityką zagraniczną, relacjami gospodar-

6 C. Maj, *Wpływ w stosunkach międzynarodowych*, „Przegląd Politologiczny” 2018, nr 1, s. 7-20.

7 S. Hast, *Spheres of Influence in International Relations. History, Theory and Politics*, Ashgate Publishing Limited, 2014.

8 C. Maj, *Wpływ w stosunkach międzynarodowych...*

czymi, transfer i promocja idei, kształtowanie własnego wizerunku, promowanie pożądanego odbioru państwa na arenie międzynarodowej. Skuteczna dyplomacja wpływu jest oparta na świadomości poszerzającego się grona odbiorców, wśród których – poza państwami i ich społeczeństwami – należy uwzględnić zróżnicowany zbiór aktorów niepaństwowych. Współcześnie dyplomacja wpływu musi uwzględniać horyzont długoterminowy i krótkoterminowy w planowaniu działań. Perspektywa krótkoterminowa jest istotna, gdyż pozwala adaptować się do tempa zmian podmiotu dyplomacji wpływu i adresatów jego działań. Ponadto dyplomacja wpływu to działania oparte na wiedzy eksperckiej i realizowane z udziałem ekspertów, np. współpraca z ośrodkami analitycznymi, promowanie własnych ekspertów jako kandydatów do międzynarodowych gremiów doradczych przy organizacjach międzynarodowych. Ważnym wymiarem dyplomacji wpływu jest dyplomacja innowacyjna, której sednem jest wspieranie współpracy podmiotów gospodarczych z nauką, promowanie innowacji technologicznych⁹.

Dyplomacja wpływu jest ważnym instrumentem w globalnej konkurencji, gdzie – oprócz atrakcyjności gospodarczej – liczą się też jakość edukacji czy potencjał badawczo-rozwojowy. Osiąganie założonych efektów jest możliwe tylko wtedy, gdy jest świadomość konieczności wielopoziomowej skoordynowanej aktywności wielu podmiotów. Państwo z jego instytucjami musi podejmować działania w relacjach bilateralnych, ale równie ważny jest wymiar wielostronny dyplomacji wpływu (np. proaktywne podejście do obecności w organizacjach międzynarodowych). Z tym łączy się zjawisko wpływu wiedzy eksperckiej i ekspertów w wymiarze międzynarodowym, do czego może przyczynić się świadomie realizowana strategia dyplomacji wpływu, a szczególnie dyplomacji naukowej. Celem jest angażowanie ekspertów i ich zasobów intelektualnych w procesy decyzyjne na poziomie krajowym i międzynarodowym. Eksperci, podejmując określone funkcje – świadomie lub nie – przyczyniają się do realizacji celów polityki zagranicznej państwa. Zadaniem państwa jest nie tylko wykorzystywanie wiedzy eksperckiej dla realizacji polityk publicznych, ale również

9 N. Tenzer, *La diplomatie d'influence sert-elle à quelque chose?*, „Revue Internationale et Stratégique” 2013, 89(1), s. 77-82.

aktywne informowanie i promowanie zasobów eksperckich i wiedzy tworzonej przez rodzime ośrodki analityczne, think tanki, instytuty badawcze, uniwersytety czy zespoły naukowe na forum międzynarodowym. To ważny wymiar wpływu na międzynarodowe procesy decyzyjne, gdyż instytucje międzynarodowe – oprócz rekrutowania ekspertów do wewnętrznych organów konsultacyjno-doradczych – korzystają też z istniejących zasobów wiedzy eksperckiej w postaci publikacji naukowych, analiz, ekspertyz czy raportów. Co więcej, im liczniejsze grono ekspertów pochodzących z danego państwa, im częściej korzysta się z analiz ośrodków badawczych zlokalizowanych w tym państwie, tym łatwiej promować wizerunek państwa jako zaplecza eksperckiego międzynarodowych procesów decyzyjnych czy przedstawiać państwo z perspektywy jego potęgi intelektualnej, jako „imperium wiedzy”¹⁰.

Państwa świadome potencjału dyplomacji wpływu i jej kategorii (np. dyplomacji naukowej, innowacyjnej) wiedzą, że wpływ, możliwość kontrolowania wiedzy wykorzystywanej w decydowaniu międzynarodowym to element szerszego zjawiska, jakim jest kontrola przepływu informacji, będąca fundamentem władzy dyskursywnej. W tej grupie państw można wymienić kilku liderów, np. USA, Niemcy, Wielką Brytanię oraz Francję.

Dyplomacja naukowa jako podkategoria nowej dyplomacji stanowi potwierdzenie zmian w paradygmacie stosunków międzynarodowych i w strukturze porządku światowego¹¹. Jest to również przykład wpływu procesów globalizacji na dyplomację w ogóle, co przejawia się poszerzeniem wymiaru podmiotowego dyplomacji o podmioty niepaństwowe¹². Dochodzi też do poszerzenia wymiaru przedmiotowego na obszary tradycyjnie zaliczane do polityki wewnętrznej państwa, np. nauka, innowacje czy szkolnictwo wyższe¹³. Nowe podmioty przejmują

10 A. Wojciuk, *Imperia wiedzy...*; N. Tenzer, *La diplomatie...*

11 S. Sofer, *The Courtiers of Civilization. A Study of Diplomacy*, Albany 2013.

12 C.M. Constantinou, J. Der Derian, *Sustaining Global Hope: Sovereignty, Power and the Transformation of Diplomacy*, [w:] *Sustainable Diplomacies*, C.M. Constantinou, J. Der Derian (eds.), Palgrave Macmillan, 2010, s. 1-25; K.S. Rana, *21st Century Diplomacy. A Practitioner's Guide*, The Continuum International Publishing Group, 2011.

13 P. Sharp, *For Diplomacy: Representation and the Study of International Relations*, „International Studies Review” 1999 1(1), s. 33-57; J. Melissen, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Basingstoke 2005.

podstawowe funkcje dyplomatyczne i wspólnie z państwami współtworzą międzynarodowy system dyplomatyczny. Działalność dyplomatyczna podmiotów ponadnarodowych jest przykładem dyplomacji postterytorialnej, gdzie tradycyjna dyplomacja klubowa zostaje zastąpiona przez dyplomację sieciową, która nie ogranicza się już tylko do gabinetów ministrów czy misji dyplomatycznych¹⁴.

Ewolucja wymiaru podmiotowego dyplomacji zachodziła również wewnątrz państwa, a funkcje w polityce zewnętrznej, tradycyjnie realizowane przez MSZ oraz służby dyplomatyczne i konsularne, pełnią inne resorty, agencje wykonawcze, parlamenty, organizacje pozarządowe. W odniesieniu do dyplomacji naukowej mogą je wykonywać resorty spraw zagranicznych, nauki i szkolnictwa wyższego, przedsiębiorczości i innowacji, agencje finansujące badania, organizacje reprezentujące środowisko naukowe, instytuty badawcze, uczelnie oraz sami naukowcy¹⁵.

Działania klasyfikowane jako dyplomacja naukowa mają wielowiekową tradycję i są stałym elementem aktywności państw na arenie międzynarodowej¹⁶. Nadal nie istnieje powszechnie uznana definicja dyplomacji naukowej, gdyż ta, zaproponowana w raporcie RS/AAAS z 2010 r., nie tworzy heurystycznych ram, pozwalając na konceptualizację tego terminu, lecz raczej jest propozycją klasyfikacji typów dyplomacji naukowej (nauka w dyplomacji, nauka dla dyplomacji, dyplomacja dla nauki)¹⁷.

Obecnie można przywołać kilka znaczeń tego pojęcia, których używają praktycy, ale także badacze analizujący rzeczywistość powstałą na przecięciu nauki i polityki zagranicznej/międzynarodowej. Ci ostatni skupiają się na praktykach, narracjach, dyskursie jako głównych składnikach definicji¹⁸.

14 B. Hocking, J. Melissen, S. Riordan, P. Sharp, *Futures for Diplomacy. Integrative Diplomacy in 21st Century*, A Report No. 1, Netherlands Institute of International Relations "Clingendael", 2012; Ch. Jönsson, *States Only? The Evolution of Diplomacy*, [w:] *The Transformation of Foreign Policy...*, s. 242-262.

15 C.A. Campbell, *US Science Diplomacy with Arab Countries*, [w:] *Science Diplomacy...*, s. 25-46.

16 V. Turekian i in., *The Emergence...*

17 American Association for the Advancement of Science & the Royal Society, *New frontiers in science diplomacy*, London 2010.

18 Ch. Rungius, *S4D4C...*

Wyzwaniem jest niewątpliwie wyznaczenie granic definicji, aby uniknąć ryzyka rozmycia koncepcji i w rezultacie zbyt swobodnego stosowania jej do wszystkich działań, które mają wymiar międzynarodowy i dotyczą badań naukowych lub są prowadzone z udziałem środowiska naukowego. Należy założyć, że dyplomacja naukowa łączy w sobie dwie kategorie: politykę naukową/politykę w zakresie nauki i technologii oraz politykę zagraniczną¹⁹.

W tym kontekście niektórzy autorzy (wśród nich wielu praktyków dyplomacji naukowej) proponują rozumienie tego terminu jako procesu, poprzez który państwa reprezentują siebie i swoje interesy na arenie międzynarodowej w dziedzinach związanych z wiedzą naukową/ekspercką, co obejmuje jej zdobywanie/wytwarzanie, wykorzystywanie w procesie decyzyjnym (poziom państwowy i międzynarodowy), jako instrument realizacji celów polityki zewnętrznej lub wspieranie postępu naukowo-technologicznego, którego akceleratorem jest internacjonalizacja nauki. Takie podejście pozwala na wyraźne rozróżnienie działań klasyfikowanych jako dyplomacja naukowa (odnoszą się one do celów i interesów danego państwa) od tych, które mogą być klasyfikowane jako międzynarodowa współpraca naukowa, która w wielu przypadkach odbywa się bez udziału państw i może być nastawiona na zysk²⁰.

Nie można zaprzeczyć roli podmiotów niepaństwowych, które aktywnie uczestniczą w dyplomacji naukowej. Należy jednak założyć, że z działaniami wchodzącymi w zakres dyplomacji naukowej mamy do czynienia tylko wtedy, gdy jednym z jej uczestników jest państwo. Innymi słowy „centralną rolę podmiotów państwowych (lub przedstawicieli ponadnarodowego podmiotu publicznego) wprowadza się do definicji dyplomacji naukowej w celu odgraniczenia jej od międzynarodowej współpracy naukowej”²¹.

Jak już sygnalizowano, celem dyplomacji naukowej może być nawiązywanie i rozwijanie współpracy naukowej, wspólna działalność badawcza ukierunkowana na rozwiązywanie konkretnych problemów,

19 L. Van Langenhove, *Tools for an EU Science Diplomacy*, European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Brussels 2017, s. 10.

20 S.P. Gluckman, *Enhancing evidence-informed...*, s. 3; V. Turekian i in., *The Emergence...*; D. Copeland, *Science Diplomacy: What's It All About?*, „CIPS Policy Briefs” 2011(13), s. 1-4.

21 Ch. Rungius, *S4D4C...*, s. 5-6.

promocja państwa, wzmocnienie wizerunku państwa poprzez naukę i/lub zapewnienie niezbędnej wiedzy eksperckiej dla procesu decyzyjnego. Te same działania mogą być również instrumentem realizacji celów polityki zagranicznej państwa, gdyż współpraca naukowa może służyć osiągnięciu postępu naukowego lub stanowić neutralne podstawy do utrzymywania stosunków międzypaństwowych w sytuacji kryzysowej. W obu przypadkach cele dyplomacji naukowej mają mieszany charakter kooperacyjno-rywalizacyjny²².

Celem artykułu jest przedstawienie ram prawno-instytucjonalnych oraz wymiaru operacyjnego dyplomacji naukowej Francji jako przykładu dyplomacji wpływu. Podjęta będzie próba odpowiedzi na następujące pytania: Jaka jest geneza dyplomacji naukowej Francji? Jakie są jej cele i instrumenty realizacji? Jaki jest związek między celami dyplomacji naukowej a priorytetami polityki zagranicznej? Jakie podmioty inicjują i realizują dyplomację naukową, a które są adresatami działań?

Klasyfikacja celów dyplomacji naukowej Francji będzie oparta na podziale stworzonym przez T. Flinka i U. Schreiterera. Z punktu widzenia państwa cele te można podzielić na trzy kategorie. Po pierwsze, jest to dostęp do naukowców, wyników badań, możliwość korzystania z infrastruktury badawczej, dostęp do zasobów naturalnych i finansowych. Można to wykorzystać do poprawy potencjału innowacyjnego i konkurencyjności. Po drugie, celem jest promocja państwa jako miejsca do prowadzenia badań, jako partnera w potencjalnych przedsięwzięciach naukowych i promocja dotychczasowych osiągnięć naukowo-technologicznych. Po trzecie, celem jest wpływ na opinię publiczną, na decydentów czy liderów gospodarczo-społecznych innego państwa²³. Sprowadzając ten podział do triady dostęp – współpraca – wpływ można przyjąć, że cele dyplomacji naukowej Francji są skoncentrowane wokół dwóch kategorii: współpraca i wpływ, gdzie dominujące znaczenie ma wpływ, a współpraca jest – w wielu przypadkach – instrumentalizowana w celu osiągnięcia wpływu. Nauka jest istotnym instrumentem polityki zagranicznej oraz polityki na rzecz rozwoju, której adresatami są państwa Południa, w tym były

22 J. Penca, *The Rethoric of "Science Diplomacy": Innovation for the EU's Scientific Cooperation*, EL-CSID Working Paper, issue 2018/16.

23 T. Flink, U. Schreiterer, *Science Diplomacy at the Intersection of S&T Policies and Foreign Affairs: Towards a Typology of National Approaches*, „Science and Public Policy” 2010 37(9), s. 665-677.

kolonie Francji²⁴. Umieździarodowienie nauki, jak też międzynarodowa współpraca naukowa są – z jednej strony – postrzegane jako podkategorie dyplomacji wpływu, ale – z drugiej strony – stanowią cel sam w sobie, gdyż priorytetem Francji jest osiągnięcie wysokiej pozycji w rankingach doskonałości i postępu naukowego.

Francja należy do kategorii państw (obok Wielkiej Brytanii, Niemiec, Stanów Zjednoczonych) posiadających największe doświadczenie i dysponujących rozbudowanym aparatem instytucjonalno-operacyjnym dyplomacji naukowej. Dotyczy to poziomu zaawansowania w wymiarze koncepcyjnym, tworzenia podstaw regulacyjnych, budowania struktur instytucjonalnych (koordynujących, wykonawczych itd.) oraz operacjonalizacji przebiegającej poprzez wdrażanie działań odgórnych (projekty strategiczne koordynowane przez instytucje centralne) i oddolnych (działania jednostkowe inicjowane przez interesariuszy dyplomacji naukowej, np. instytucje naukowe, przedsiębiorstwa, zespoły badawcze itp.).

1. Geneza dyplomacji naukowej Francji

● Francja jest państwem mającym istotny wkład w tworzenie zasad nowożytnej dyplomacji, gdzie dyplomacja tradycyjna w opinii niektórych, w tym brytyjskiego badacza i dyplomaty H. Nicolsona, to dyplomacja oparta na francuskim systemie dyplomatycznym²⁵. Jego podstawowe cechy to utrzymywanie stosunków międzypaństwowych poprzez stałe bilateralne relacje dyplomatyczne, które I minister króla Ludwika XIII, kardynał Armand-Jean du Plessis de Richelieu, określał jako *négociation continue*, polegające na permanentnej obecności przedstawicieli dyplomatycznych państwa w państwie przyjmującym²⁶. Kolejne cechy to upowszechnienie języka francuskiego jako języka dyplomacji i prawa międzynarodowego (zastępującego łacinę), profesjonalizacja zawodu dyplomaty poprzez ustalenie zasad wejścia

24 Od 2018 r. oficjalna pomoc rozwojowa (ODA) Francji jest skierowana do 19 państw priorytetowych. W 2020 r. 39% dwustronnej ODA przeznaczono dla Afryki (3,6 mld EUR), z czego ponad 80% (2,9 mld EUR) dla Afryki Subsaharyjskiej (Le ministère de l'Europe et des Affaires étrangères 2021).

25 G.R. Berridge, *Diplomacy. Theory and Practice*, Palgrave Macmillan UK, 2010, s. 103.

26 G.R. Berridge, *Richelieu*, [w:] *Diplomatic Theory From Machiavelli to Kissinger*, G.R. Berridge, M. Keens-Soper, T.G. Otte (eds.), Palgrave Macmillan UK, 2001, s. 71-87.

do zawodu i kodeksu postępowania, będącego częścią powszechnie uznanego protokołu dyplomatycznego.

Koncepcja polityki zagranicznej Francji, której jednym z założeń była ciągłość relacji dyplomatycznych, możliwa dzięki utrzymywaniu stałych przedstawicielstw dyplomatycznych w państwach przyjmujących, sprawiła, że Francja ma jedną z najbardziej rozbudowanych i najliczniejszych sieci dyplomatycznych na świecie. Współcześnie, w wyniku ogólnych zmian rzeczywistości międzynarodowej oraz ewolucji instytucji dyplomacji, Francja dostosowuje się, łącząc umiejętnie dyplomację tradycyjną i nową dyplomację, w tym przede wszystkim nowe wymiary dyplomacji, takie jak: dyplomacja kulturalna, dyplomacja publiczna czy naukowa. Jest też państwem aktywnym w relacjach multilateralnych.

Rozważań na temat dyplomacji naukowej Francji nie można rozpocząć bez przedstawienia ogólnej charakterystyki polityki zagranicznej tego państwa oraz wymiarów dyplomacji istotnych z punktu widzenia genezy dyplomacji naukowej, czyli przede wszystkim dyplomacji kulturalnej.

Koncepcja polityki zagranicznej Francji opiera się na stałym przekonaniu, iż Francja ma nadal do odegrania istotną rolę w polityce światowej. Decydenci są oczywiście świadomi, że potęga Francji w wymiarze materialnym zmniejszyła się, jednak mimo to utrzymuje się w czołówce państw z wysokim wskaźnikiem potęgi symbolicznej²⁷. Co istotne, przywódcy Francji są przekonani, że potęga symboliczna państwa jest wysoka jak nigdy, co pozwoli utrzymać pozycję w czołówce światowych liderów i decydentów. Jest to też ściśle związane z koncepcją wielkości Francji *la grandeur* – czy inaczej koncepcją wyjątkowości

27 Pojęcie władzy/potęgi symbolicznej zostało wprowadzone do dyskursu politycznego przez filozofa i socjologa francuskiego P. Bourdieu: „symboliczna władza odpowiada za milczące, prawie nieświadome sposoby dominacji kulturowej/społecznej, które występują we współczesnych społeczeństwach. Co więcej, władza symboliczna może wyjaśniać dyscyplinę, którą aktorzy mogą wykorzystać przeciwko innym, aby potwierdzić swoje miejsce w hierarchii społecznej, również utrzymywane przez instytucje systemowe”. Bourdieu wskazał, że role kulturowe są bardziej dominujące niż siły ekonomiczne w określaniu, w jaki sposób hierarchia władzy jest umiejscowiona i powielana w społeczeństwach. Istotnym komponentem kapitału kulturowego Francji są zdobycze intelektu w postaci osiągnięć nauki i techniki, które mają świadczyć o jej wielkości. Szerzej: P. Bourdieu, *La Distinction. Critique sociale du jugement*, Paris 1979; P. Bourdieu, *Social Space and Symbolic Power*, „Sociological Theory”, 1989 7(1), s. 14-25.

– której propagatorem był m.in. generał Charles de Gaulle: „Francja nie może być Francją bez swej wielkości”²⁸.

Poglądy de Gaulle’a są nadal aktualne i podzielane przez elity polityczne Francji. Przykładem może być wypowiedź byłego prezydenta F. Hollande’a z sierpnia 2015 r.: „Jesteśmy strażnikami tego wspaniałego pomysłu na postęp albo, mógłbym powiedzieć, tego wspaniałego pomysłu Francji dla świata”. Celem polityki zagranicznej jest promowanie uniwersalizmu francuskiego, który ma również swoje odzwierciedlenie w polityce naukowej i innowacyjnej. Potwierdzeniem jest aktualna strategia polityki zagranicznej ogłoszona we wrześniu 2015 r. Jednym z pięciu priorytetów strategii jest dalsze promowanie osiągnięć intelektualnych Francji²⁹.

Dyplomacja naukowa Francji wyodrębniła się z mającej ponadstuletnią tradycję dyplomacji kulturalnej, choć początki wykorzystania dorobku kultury francuskiej w celu pokazania wielkości państwa na zewnątrz są związane z okresem panowania Franciszka I (1547-59). Natomiast 1865 r. traktuje się jako początek uznania przez władzę znaczenia języka francuskiego w realizacji celów polityki zagranicznej. To skutkowało tworzeniem publicznych oraz fundowanych przez prywatnych darczyńców szkół, centrów oraz instytutów badawczych, z siedzibą w kraju i za granicą, które weszły w skład oficjalnej sieci promocji dorobku kulturalnego i intelektualnego Francji. Jak to określił w 2010 r. B. Kouchner, ówczesny minister spraw zagranicznych, kultura i nauka to dwa istotne komponenty dyplomacji wpływu, używając tego pojęcia jako synonimu *soft power*. Według niego Francja musi kłaść nacisk na promocję wiedzy oraz francuskiej kultury naukowej³⁰.

Francja należy do nielicznych państw, które od dawna były świadome potęgi wpływu osiągnięć intelektualnych własnego narodu oraz ich znaczenia w procesie ochrony i realizacji narodowych interesów. Dyplomacja kulturalna, od początku jej istnienia, stanowiła integralną część strategii polityki zagranicznej, a jej zasadniczym celem było i jest popularyzowanie cywilizacji francuskiej za granicą poprzez pre-

28 P. Rieker, *French foreign policy in a changing World: Practising Grandeur*, Palgrave Macmillan, 2017, s. 2.

29 MAEDI 21 *Global diplomacy for the 21*, Paris 2015.

30 K.V. Mulcahy, *Public Culture, Cultural Identity, Cultural Policy. Comparative Perspectives*, Palgrave Macmillan, 2017.

zentację zwyczajów, stylu życia, kuchni, mody, produktów kultury wysokiej oraz nauki i techniki. Podstawą tych aktywności jest głęboko zakorzenione przekonanie, że Francja jest depozytariuszem dziedzictwa kulturowego świata³¹.

Obecnie zauważalnym trendem jest położenie nacisku na te działania, dzięki którym Francja jest postrzegana nie tylko jako państwo posiadające wspaniałą historię i związany z nią dorobek kulturalny. Celem jest równoważenie komponentów historycznych przez nowoczesność, której egzemplifikacją ma być działalność naukowa i proinnowacyjna. Ma to potwierdzenie w koncepcji promowanej przez E. Macrona, obecnego prezydenta Francji, który porównuje Francję do start-upu: „Chcę, aby Francja była krajem start-upów, narodem, który pracuje z i dla start-upów, ale także narodem, który myśli i porusza się jak start-up”³².

Geneza dyplomacji naukowej Francji, czy bardziej precyzyjnie: geneza jej konceptualizacji, sięga lat 70. XX w., kiedy do działań dyplomacji kulturalnej, w których skupiano się na promocji kultury i języka francuskiego, dołączono promocję osiągnięć naukowo-technicznych rodzimych naukowców. Kolejne ważne zmiany nastąpiły w konsekwencji reform instytucjonalnych i strategii polityki zagranicznej, przeprowadzonych w latach 1995 oraz 1998. Szczególnie znaczenie mają zmiany wprowadzone w 1998 r., kiedy w Ministerstwie Spraw Zagranicznych utworzono Dyрекcję Generalną ds. Globalizacji, Rozwoju i Partnerstwa (fr. *Direction cooperat de la mondialisation, du développement et des partenariats*). Była to odpowiedź na nowe wyzwania globalne, z którymi miano sobie radzić m.in. poprzez działania podejmowane w ramach istniejącej sieci zagranicznych przedstawicielstw naukowych i kulturalnych. Jest to też ważny moment z uwagi na oficjalne włączenie i podkreślenie znaczenia nauki jako obszaru zainteresowania resortu spraw zagranicznych³³.

W 2010 r. miała miejsce kolejna reforma, w efekcie której utworzono trzy agencje odpowiedzialne za dyplomację naukową i kulturalną.

31 Tamże.

32 C. Belin, B. Toucas, *The “Macron Miracle” Could Transform France Into a Global Powerhouse*, *The National Interest*, 2018, <https://nationalinterest.org/feature/the-macron-miracle-could-transform-france-global-powerhouse-25477> [1.06.2021].

33 P. Lane, *French Scientific and Cultural Diplomacy*, Liverpool University Press, 2013.

Powstały Instytut Francuski (fr. *L'Institut français*), Campus France oraz Expertise France. Instytucjami nadzorującymi pracę pierwszej agencji jest Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych (fr. *Le ministère de l'Europe et des Affaires étrangères*), Ministerstwo Kultury (fr. *Le ministère de la Culture*) oraz Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Badań i Innowacji (fr. *Ministère de l'Enseignement supérieur, de la Recherche et de l'Innovation*), Ministerstwo Gospodarki i Finansów (fr. *Ministère de l'Économie et des Finances*). Druga agencja jest nadzorowana przez resort spraw zagranicznych oraz resort szkolnictwa wyższego, a trzecia przez resort spraw zagranicznych.

W 2013 r. miały miejsce kolejne zmiany w wymiarze zarówno normatywnym, jak i instytucjonalnym. Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych przedstawiło strategię dyplomacji naukowej Francji³⁴. Natomiast resort odpowiedzialny za szkolnictwo wyższe i naukę przyjął założenia zreformowanej narodowej strategii nauki „France Europe 2020”³⁵. Ponadto 19 listopada 2018 r. premier Édouard Philippe zaprezentował założenia strategii skierowanej do studentów zagranicznych³⁶.

2. Wymiar normatywny dyplomacji naukowej Francji

Podstawowym dokumentem, w którym zdefiniowano istotę dyplomacji naukowej Francji, jest strategia pt. *Dyplomacja naukowa Francji* (fr. *Une diplomatie scientifique pour la France*). Dokument został opracowany przez Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych. Określono w nim cele i instrumenty dyplomacji naukowej. Już we wstępie podkreślono, że nauka i działania proinnowacyjne są ważnym instrumentem polityki zagranicznej Francji, który służy wywieraniu wpływu na arenie międzynarodowej. Współpraca naukowo-badawcza pomiędzy francuskimi i zagranicznymi naukowcami przyczynia się do budowania wizerunku Francji jako państwa o wysokim poziomie

34 *Ministre des affaires étrangères, Une diplomatie scientifique pour la France*, Direction générale de la mondialisation, du développement et des partenariats, Paris 2013.

35 *Ministère de l'Enseignement supérieur, de la Recherche et de l'Innovation, Stratégie nationale de recherche. France Europe 2020*, Paris 2020.

36 *Discours de M. Édouard Philippe, Présentation de la stratégie d'attractivité pour les étudiants internationaux*, Paris 2018, <https://www.gouvernement.fr/partage/10704-presentation-de-la-strategie-d-attractivite-pour-les-etudiants-internationaux> [25.05.2021].

prowadzonych badań i wdrażanych technologii. To ma służyć przyciąganiu wybitnych naukowców z zagranicy i zachęcaniu ich do prowadzenia badań we Francji. Następnym celem jest zwiększenie udziału nauki francuskiej w międzynarodowych przedsięwzięciach badawczo-rozwojowych, których celem jest stawianie czoła współczesnym wyzwaniom globalnym, jak zmiany klimatu, zagrożenia dla zdrowia czy dla bioróżnorodności planety³⁷.

Zgodnie ze strategią międzynarodową współpraca naukowa powinna być przede wszystkim nakierowana na realizację celów naukowych, rozwiązywanie problemów przy użyciu wiedzy, a nie instrumentalizację nauki jako narzędzia polityki zagranicznej: „Wykorzystanie nauki jako sposobu wywierania wpływu, jednego z różnych elementów *soft power*, nie może być jednak jedyną *raison d'être* dla międzynarodowej współpracy naukowej. Jej podstawowym uzasadnieniem jest wzrost wiedzy, który może przynieść”³⁸.

W erze umiędzynarodowienia badań naukowych i denacjonalizacji nauki zadaniem administracji rządowej – oraz innych instytucji zaangażowanych w dyplomację dla nauki – jest działanie na rzecz poprawy obecności i rozpoznawalności nauki francuskiej na świecie. Dyplomacja francuska ma wspierać rodzimych naukowców, którzy podejmują aktywność w wymiarze międzynarodowym. Celem jest także poprawa konkurencyjności sektora naukowo-innowacyjnego Francji w porównaniu ze światowymi liderami w tej dziedzinie. Realizacja strategii odbywa się z poszanowaniem działań i w ścisłej współpracy z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Innowacji. Priorytetowe dziedziny naukowe to m.in. biotechnologie, nanotechnologie, ICT. Wskazanie ich jest też wyznacznikiem dla inicjatyw podejmowanych przez jednostki w przedstawicielstwach dyplomatycznych Francji odpowiedzialne za dyplomację naukową. W wymiarze geograficznym priorytetowo traktowana jest współpraca z państwami Południa oraz światowymi liderami w obszarze badań naukowych i innowacyjności³⁹.

Współpraca na rzecz rozwoju, będąca odpowiedzią władz na wyzwania związane z realizacją celów Agendy 2030, jest obszarem,

37 *Ministre des affaires étrangères...*, passim.

38 Tamże, s. 4.

39 Tamże, passim.

w którym nauka jest traktowana jako istotne wsparcie w dążeniu do wyznaczonych celów. Jest to też pole do wspólnych działań dla społeczności naukowej z państw Północy i Południa. Celem dyplomacji naukowej Francji jest zwiększenie udziału naukowców i instytucji naukowych z państw Południa w międzynarodowych projektach naukowych, co jest szansą na niwelowanie różnic rozwojowych. Konkretyzacją postawionych celów są wytyczne i programowanie w zakresie polityki rozwojowej pt. *Akt Programowy o rozwoju włączającym i walce z globalnymi nierównościami*, przyjęte w lipcu 2021 r.⁴⁰ Jednym z elementów wyróżniających politykę rozwojową Francji – łączącym ją z polityką naukową – jest wykorzystanie działalności naukowej i współpracy w tym obszarze jako formy pomocy rozwojowej. Na ten cel wydatkowych jest 350 mln euro rocznie⁴¹.

Instytucje dedykowane dyplomacji naukowej mają rozpowszechniać informacje o sukcesach naukowców, informować o potencjale i osiągnięciach ośrodków naukowo-badawczych, co stanowi istotny aspekt strategii promocji Francji za granicą. Pozytywny odbiór państwa jest identyfikowany jako jeden z decydujących determinantów umiędzynarodowienia nauki. We współpracy z resortem nauki oraz właściwymi agencjami rządowymi resort spraw zagranicznych i podległe mu służby będą działać na rzecz budowania przestrzeni współpracy naukowo-badawczej z udziałem badaczy z Francji i reszty państw OECD oraz państw tzw. gospodarek wschodzących. Temu celowi ma też służyć utrzymanie oferty finansowego wsparcia mobilności naukowców francuskich, co było i będzie realizowane w postaci licznych programów finansowanych przez resort spraw zagranicznych, np. programy bilateralne im. Huberta Curiena, ICT-Asia, BIO-Asia itp.)⁴².

W strategii wymieniono również działania mające na celu zachęcanie naukowców francuskich lub posiadających francuskie korzenie do powrotu do ojczyzny, tworzenie narodowej infrastruktury badawczo-rozwojowej, udział w międzynarodowej infrastrukturze lub goszcze-

40 Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, *The Programming Act on Inclusive Development and Combating Global Inequalities*, Paris 2021.

41 Le ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, *Les opérateurs sous la tutelle du ministère*, Paris 2021, <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/les-operateurs-sous-la-tutelle-du-ministere/> [27.04.2021].

42 Ministre des affaires étrangères..., passim.

nie na terytorium Francji międzynarodowej infrastruktury naukowej. Przykłady już istniejących ośrodków to np. Europejska Organizacja Badań Jądrowych CERN (fr. *L'Organisation européenne pour la recherche nucléaire*) czy Międzynarodowy Eksperymentalny Reaktor Termonuklearny ITER (fr. *Réacteur thermonucléaire expérimental international*). Ważnym celem jest też zabieganie o możliwość goszczenia we Francji ważnych wydarzeń naukowych, organizacji i sieci epistemicznych. We Francji siedzibę mają m.in.: UNESCO, OECD, CERN czy Grupa konsultacyjna ds. międzynarodowych badań naukowych w dziedzinie rolnictwa (ang. *Consultative Group on International Agricultural Research*, CGIAR)⁴³.

Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych widzi potencjał nauki jako instrumentu realizacji celów polityki zagranicznej. Wymienia się tu m.in. wkład wniesiony przez sieć stacji archeologicznych, rozmieszczonych w różnych częściach świata, dla podtrzymania relacji dyplomatycznych z państwami goszczącymi. Przykładem może być Libia czy Uzbekistan, a obecnie Afganistan w ramach misji UNESCO. Można tu też wymienić działalność badawczo-rozwojową w obszarze nauk przyrodniczych prowadzoną przez Centrum badań rolnych na rzecz rozwoju międzynarodowego (fr. *Centre de coopération internationale en recherche agronomique pour le développement*, CIRAD)⁴⁴.

Najważniejszym partnerem i celem działań dyplomacji naukowej Francji są państwa członkowskie UE oraz UE jako całość. Zadaniem dla dyplomacji jest praca na rzecz zwiększenia udziału naukowców z Francji w konsorcjach badawczo-rozwojowych aplikujących o środki z programów ramowych UE (obecnie Horyzont 2020 i jego kolejna edycja Horyzont Europa). Celem ogólnym jest większy wkład Francji w budowę Europejskiej Przestrzeni Badawczej, a szczególnie Euro-Śródziemnomorskiej Przestrzeni Badawczej⁴⁵. Prezydent E. Macron również podkreśla znaczenie integracji europejskiej w dziedzinie badań i innowacji. W swoim wystąpieniu wygłoszonym 26 września 2017 r. na Sorbonie zauważył, że państwa muszą pogodzić się z tym, że gospodarki narodowe nie mogą być systemami o obiegu zamkniętym,

43 Centre de coopération internationale en recherche agronomique pour le développement, CIRAD 2021, <https://www.cirad.fr/qui-sommes-nous/le-cirad-en-bref> [21.05.2021].

44 Tamże.

45 *Ministre des affaires étrangères...*, passim.

a otwarcie na współpracę w obszarze innowacji jest konieczne. Europa i Francja muszą posiadać potencjał do zarządzania międzynarodowymi współzależnościami, szczególnie wynikającymi z postępu cyfrowego. To jest możliwe tylko poprzez udział w międzynarodowych przedsięwzięciach badawczo-rozwojowych i przyciąganie talentów. Wzorując się na USA, Unia Europejska powinna stworzyć Europejską Agencję ds. Przełomowych Innowacji. E. Macron proponuje też głębszą integrację w obszarze szkolnictwa wyższego w postaci sieci uniwersytetów europejskich, które prowadzą takie same programy studiów, a studenci kształcą się przynajmniej w dwóch językach europejskich. Prezydent podkreślił znaczenie wiedzy eksperckiej w decydowaniu politycznym, co ma szczególny wydźwięk w czasie obecnej pandemii COVID-19. Proces decyzyjny musi uwzględniać udział naukowców i opierać się na weryfikowalnych wynikach badań oraz być transparentny, co pozwoli uniknąć zarzutu o polityzację nauki⁴⁶.

Promowanie Francji jako państwa należącego do światowej czołówki zaawansowania naukowo-technologicznego ma się odbywać poprzez lobbowanie za udziałem ekspertów francuskich w gremiach międzynarodowych, w których korzystanie z wiedzy specjalistycznej jest niezbędnym elementem procesu decyzyjnego. Służby dyplomatyczne mają zbierać informacje i identyfikować obszary i gremia, w których naukowcy mogliby zaprezentować swoją wiedzę ekspercką. W ramach tych aktywności instytucje odpowiedzialne za dyplomację naukową powinny: działać na rzecz przybliżenia struktury i zasad funkcjonowania systemu badawczo-naukowego Francji, podejmować starania zmierzające do zwiększenia liczby zagranicznych naukowców wybierających Francję jako cel realizacji swoich projektów naukowych, podejmować działania skierowane do ogółu społeczeństwa danego państwa i zmierzające do budowania wizerunku Francji jako państwa o wysokiej kulturze naukowej, podjąć szczególne starania na rzecz umiędzynarodowienia nauk społecznych i humanistycznych⁴⁷.

Ułatwianie i poprawa wskaźników mobilności naukowców i studentów zagranicznych, chcących podjąć badania, naukę we Francji,

46 E. Macron, *Initiative for Europe. Sorbonne speech of Emmanuel Macron*, Sorbonne 2017, <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html> [03.12.2021].

47 *Ministre des affaires étrangères...*, passim.

jest jednym z priorytetów dyplomacji naukowej tego państwa. Cel ten jest ściśle powiązany z ogólnymi celami polityki zagranicznej, których przedmiotem jest utrzymanie ścisłych kontaktów z państwami byłymi koloniami Francji, choć nie tylko. Obecnie Francja jest czwartym państwem na świecie, a pierwszym nieanglojęzycznym, pod względem wskaźników mobilności studentów. Przewiduje się, że do 2025 r. liczba obcokrajowców studiujących we Francji podwoi się z 4,6 do 9 mln. To bardzo ważne pole aktywności dla dyplomacji wpływu, a w jej ramach dyplomacji naukowej. Aby właściwie wykorzystać tę szansę, w 2018 r. premier E. Philippe zaprezentował założenia strategii przyciągania studentów zagranicznych do Francji. Innym celem zapisanym w tym dokumencie jest promocja francuskiego modelu szkolnictwa wyższego za granicą⁴⁸.

Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Innowacji w strategii na rzecz nauki „France Europe 2020” kładzie nacisk na działania międzynarodowe, zwiększenie umiędzynarodowienia nauki oraz budowanie pozytywnego odbioru naukowców i ich pracy, jako spełniających najwyższe standardy doskonałości naukowej. Strategia jest ściśle powiązana z celami i założeniami programu ramowego UE Horyzont 2020. Priorytet to zwiększenie udziału badaczy z Francji w projektach finansowanych z funduszy europejskich. W dokumencie zdefiniowano tematy koncentracji działań, w tym m.in.: wyzwania powodowane przez zmiany klimatu, energetyka, odnowa przemysłu, zdrowie, bezpieczeństwo żywnościowe, wolność i bezpieczeństwo Europy⁴⁹.

Zaangażowanie resortu nauki, jako podmiotu inicjującego i prowadzącego działania z obszaru dyplomacji naukowej, skupia się na aktywnościach wielostronnych i współpracy bilateralnej. Celem jest wzmocnienie roli Francji i Europy w nauce światowej. Ma się to odbywać poprzez: większy udział w organizacjach multilateralnych, zwiększenie obecności francuskich ekspertów w instytucjach międzynarodowych, optymalizację europejskiego forum planowania strategicznego w obszarze współpracy naukowo-technologicznej. Drugi z obszarów to zwiększenie atrakcyjności Francji dla naukowców z zagranicy. Trzeci – opracowanie założeń polityki wspierania

48 Discours de M. Édouard Philippe..., passim.

49 France Europe 2020..., passim.

badan publicznych i prywatnych w skali międzynarodowej. Czwarty – intensyfikacja współpracy z partnerami naukowymi w państwach grupy BRICS, Japonii i Korei Południowej. Piąty obszar dotyczy prowadzenia badań naukowych służących polityce rozwojowej⁵⁰.

Aktywność w zakresie dyplomacji naukowej prowadzą również inne instytucje i podmioty. Można tu wymienić m.in.: agencje rządowe, organizacje reprezentujące środowisko naukowe, takie jak akademie nauk, uniwersytety, *grandes écoles*, instytuty badawcze. Specyfiką sektora szkolnictwa wyższego i nauki we Francji jest szeroki zakres autonomii tych podmiotów, a co z tym związane, najczęściej odrębne strategie dotyczące ich aktywności na arenie międzynarodowej. Niezależność budowania koncepcji umiędzynarodowienia i podejmowanych działań ma oczywiście granice, które wyznaczają generalne przepisy prawa i założenia strategii wyższego rzędu, przyjmowane na poziomie rządowym. Przykładem takiego dokumentu strategicznego może być *Nota objaśniająca zakres działania Akademii Nauk na 2018 r.* przyjęta przez Delegację ds. stosunków międzynarodowych Akademii Nauk⁵¹.

Akademia Nauk identyfikuje w tym dokumencie partnerów zagranicznych traktowanych priorytetowo oraz obszary swojej działalności. Są to przede wszystkim państwa południowej części basenu Morza Śródziemnego oraz Afryki Subsaharyjskiej, którym oferowane jest wsparcie i doradztwo naukowo-technologiczne. W odpowiedzi na apel rządu Akademia zaangażuje się w promowanie współpracy bilateralnej między naukowcami poprzez wspólne nagrody naukowe, ale także działania integrujące naukowców francuskich i pochodzących z Bałkanów Zachodnich czy badaczy z Wielkiej Brytanii po brexicie. Akademia deklaruje też, że jej członkowie będą służyć wiedzą ekspercką na forum międzynarodowym. W wymiarze europejskim Akademia chce kontynuować współpracę w ramach takich sieci jak Doradztwo Naukowe Akademii Europejskich dla Polityki (ang. *Science Advice for Policy, European Academies*), będące częścią Mechanizmu Doradztwa Naukowego Komisji Europejskiej (ang. *European Commission Scienti-*

50 Tamże.

51 Académie des sciences, *Délégation aux relations internationales, Note de cadrage pour la programmation*, Paris 2018.

fic Advice Mechanism)⁵², czy Rada Doradztwa Naukowego Akademii Europejskich (ang. *European Academies Science Advise Council*)⁵³. Kontynuowany będzie dialog i współpraca z Akademią Nauk Federacji Rosyjskiej, co jest szczególnie istotne w kontekście napiętych stosunków politycznych⁵⁴.

3. Wymiar instytucjonalno-operacyjny dyplomacji naukowej Francji

Strukturę instytucjonalną dyplomacji naukowej Francji, czyli podmioty inicjujące i realizujące działania, można podzielić na dwie kategorie. Są to aktorzy aktywni w wymiarze *top-down* i *bottom-up*. Do pierwszej grupy zalicza się instytucje administracji państwowej, które definiują, tworzą podstawy strategiczne i prawne dyplomacji naukowej oraz dokonują ich implementacji. Posiadają legitymację prawną lub polityczną do działania. Druga grupa to wszystkie pozostałe podmioty, które nie działają na bezpośrednie zlecenie administracji państwa, choć często z nią współpracują. Nie posiadają legitymacji do występowania w imieniu państwa, a swoim własnym. W wielu przypadkach posiadają szeroki zakres autonomii, a ich działania są motywowane chęcią realizacji własnych celów i priorytetów, np. poszukiwanie partnerów zagranicznych do wspólnego projektu naukowego czy dostęp do infrastruktury badawczej innych państw. Niezależność aktorów *bottom-up* jest ograniczona ogólnymi przepisami prawa i priorytetami m.in. polityki naukowej, polityk gospodarczych. Państwo pośrednio wpływa na ich działania poprzez ustalanie zasad korzystania z narzędzi finansowania aktywności badawczo-rozwojowej, ustalanie obszarów priorytetowych, np. w oparciu o system krajowych i regionalnych inteligentnych specjalizacji.

Do pierwszej kategorii należą wszystkie instytucje posiadające legitymację do występowania w imieniu państwa w relacjach międzynarodowych. Są to właściwe resorty ds. zagranicznych oraz szkolnictwa wyższego, nauki i innowacji, służba dyplomatyczna, agencje rządowe,

52 *Science Advice for Policy by European Academies*, SAPEA 2022, <https://allea.org/science-advice-for-policy-by-european-academies/> [12.03.2022].

53 EASAC, *European Academies Science Advise Council*, 2022, <https://easac.eu/> [22.02.2022].

54 Académie des sciences..., *passim*.

np. Narodowa Agencja ds. Badań (fr. *Agence Nationale de la Recherche*). Do drugiej grupy zaliczają się podmioty publiczne, prywatne i publiczno-prywatne. Są to jednostki badawczo-rozwojowe, Akademia Nauk, uniwersytety, *grandes écoles*, zespoły badawcze czy pojedynczy naukowcy.

Nie jest to podział doskonały, ponieważ – w zależności od kategorii podejmowanych działań – niektórzy aktorzy mieszczą się w obu grupach lub na ich pograniczu. Dla przykładu, uniwersytety cieszą się niezależnością i mają swobodę podejmowania działań w obszarze dyplomacji dla nauki. Wynika to z przepisów prawa, przyjętych w 2007 r. w postaci Paktu na rzecz nauki (fr. *Pacte pour la recherche*), zezwalających uczelniom francuskim na działania w obszarze umiędzynarodowienia badań naukowych⁵⁵.

W strukturze Ministerstwa Europy i Spraw Zagranicznych można wskazać kilka jednostek dedykowanych dyplomacji naukowej. Należą do nich wydziały współpracy naukowo-technologicznej w 5 ambasadach, kierowane przez doradców naukowych, którzy są wspomagani przez zespoły attaché naukowych (71 attaché naukowych, 70 urzędników niższego szczebla, tzw. wolontariuszy międzynarodowych). Sieć obejmuje 62 państwa. Należy podkreślić, że Francja jest jednym z nielicznych państw z tak długą historią funkcjonowania odrębnej struktury służby dyplomatycznej dedykowanej dyplomacji naukowej. Pierwsze stanowiska doradców/attaché naukowych stworzono w 1955 r.⁵⁶

W przedstawicielstwach dyplomatycznych, w których nie ma wydzielonej komórki ds. dyplomacji naukowej, zadania te są wykonywane przez jednostki odpowiedzialne za dyplomację kulturalną (w 131 przedstawicielstwach dyplomatycznych). Są to również Instytuty Francuskie (98), zagraniczne instytuty badawcze (27), mające siedzibę w 34 państwach, zagraniczne misje archeologiczne (162), biura Campus France (303) w 138 państwach, oddziały *Alliances françaises* (386), agencje i przedstawicielstwa Francuskiej Agencji Rozwoju (85) w 115 państwach, biura korespondentów Business France (91) w 59 państwach⁵⁷.

55 P. Lane, *French Scientific...*

56 Le ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, *Le réseau de coopération et d'action Culturelle*, Paris 2021, <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/missions-organisation/le-reseau-de-cooperation-et-d-action-culturelle/> [27.04.2021].

57 Tamże.

W 2010 r. utworzono stanowisko Ambasadora delegata ds. nauki, technologii i innowacji, które objęła prof. Catherine Bréchnignac. Jej zadaniem jest promocja osiągnięć naukowych badaczy francuskich za granicą, budowanie pozytywnego wizerunku sektora nauki i innowacji, jako prezentującego najwyższe standardy doskonałości naukowej oraz będącego wiarygodnym partnerem dla międzynarodowych inicjatyw badawczo-innowacyjnych⁵⁸.

Agencje rządowe, podlegające resortowi spraw zagranicznych, a których obszarem działania jest dyplomacja naukowa, to: Instytut Francuski, Campus France, Expertise France, CIRAD, Instytut Badań i Rozwoju (fr. *Institut de recherche et de développement*, IRD)⁵⁹.

Do ich zadań należy m.in.: promocja dorobku intelektualnego Francji, w tym dorobku naukowego za granicą, *nation branding*, promocja języka francuskiego i kultury fankofońskiej⁶⁰, promocja francuskiego modelu szkolnictwa wyższego, prowadzenie programów wymiany dla studentów, doktorantów i naukowców zainteresowanych pobytem we Francji oraz budowanie sieci stałych relacji z absolwentami tych programów. Obecnie w programie France Alumni jest zarejestrowanych 265 tysięcy członków z całego świata⁶¹. Innymi obszarami działań są: sieciowanie, wspieranie w poszukiwaniu partnerów, doradztwo w budowaniu instytucjonalnych strategii umiędzynarodowienia⁶², zarządzanie pobytami francuskich ekspertów za granicą, jak też przyjmowanie zagranicznych specjalistów we Francji. Jedną z aktywności regularnie podejmowanych przez Campus France są tzw. śniadania z ambasadorem, w których bierze udział ambasador Francji w danym państwie oraz przedstawiciele francuskich instytucji szkolnictwa wyższego i nauki. Dyplomaci prezentują specyfikę sektora szkolnictwa wyższego i badań naukowych w państwie przyjmującym, a jednocześnie

58 Tamże.

59 Tamże.

60 Institut français, *Rapport d'activité 2018*, Paris 2019.

61 Campus France, *The events organised by Campus France*, 2022, <https://www.campusfrance.org/en/organisation-events-Campus-France> [13.03.2022].

62 Campus France, *Campus France's Missions*, 2022, <https://www.campusfrance.org/en/Campus-France-missions> [13.03.2022].

nie mogą zapoznać się z oczekiwaniami instytucji francuskich dotyczącymi ewentualnej współpracy⁶³.

Expertise France, wspólnie nadzorowana przez MSZ i Ministerstwo Finansów i Gospodarki, dostarcza wiedzę ekspercką i międzynarodową pomoc techniczną, uczestniczy we wdrażaniu projektów rozwojowych, promuje europejski i francuski model rozwoju gospodarczego. Adresatami działań są państwa europejskie (10% działań), Afryki Subsaharyjskiej (50% działań), Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (29% działań), Ameryk (2% działań) i Azji (7% działań)⁶⁴. Agencja zatrudnia specjalistów z różnych sektorów gospodarki. Są to naukowcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorcy. Prace koordynowane są przez biura projektów Expertise France w 50 państwach oraz cztery przedstawicielstwa agencji: w Brukseli, Abidżanie, Tunisie i Hanoi⁶⁵.

Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Innowacji nadzorują dwa instytuty badawcze – CIRAD i IRD – których działalność skupia się na państwach basenu Morza Śródziemnego oraz strefy subtropikalnej. Instytuty są jednostkami badawczymi, ale jednocześnie są ważnymi podmiotami dyplomacji naukowej i instrumentem realizacji celów polityki zagranicznej. Prowadzą badania, których efekty mają stanowić wsparcie w osiąganiu założeń polityki rozwojowej. Dostęp do wiedzy i technologii to podstawa wdrażania reform prorozwojowych, w czym uczestniczą CIRAD i IRD, organizując wspólne, interdyscyplinarne przedsięwzięcia naukowe, szkolenia, dostarczając infrastruktury oraz służąc wiedzą ekspercką. Przykłady instrumentów wykorzystywanych przez IRD to: tworzenie zespołów składających się z młodych naukowców z państw rozwijających się, stowarzyszonych z IRD, międzynarodowe wspólne laboratoria czy międzynarodowe grupy badawcze (GDRI-Sud)⁶⁶.

63 Campus France, *Liste des établissements membres du Forum Campus France en Février 2019*, Paris 2020.

64 Expertise France, *Results & Outlook 2017-2018. Together for a better tomorrow*, 2021, <https://www.expertisefrance.fr/documents> [22.05.2021].

65 Tamże.

66 L'Institut de recherche pour le développement, 2021, <https://www.ird.fr/la-recherche/> [20.05.2021].

Adresatami działań CIRAD – podobnie jak IRD – są państwa Południa. Działania podejmowane przez CIRAD są ściśle związane z ogólnym celem polityki zagranicznej Francji, polegającym na utrzymaniu bliskich relacji i obecności Francji w państwach strefy frankofońskiej. Centrum zatrudnia 800 naukowców, jest obecne w 100 państwach i współpracuje z 200 organizacjami z całego świata. Prowadzi 14 stałych biur w różnych lokalizacjach świata oraz nadzoruje 33 jednostki badawcze. CIRAD zapewnia nie tylko wsparcie eksperckie, ale również szkoli studentów, doktorantów i młodych naukowców z Francji i państw Południa⁶⁷.

Kompetencje w obszarze planowania strategicznego, realizacji polityki naukowej i w obszarze szkolnictwa wyższego należą do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Innowacji. Działania międzynarodowe resortu i podległych mu jednostek to przede wszystkim dyplomacja dla nauki, czyli wspieranie procesów umiędzynarodowienia nauki, działanie na rzecz zwiększenia udziału naukowców z Francji w międzynarodowej współpracy naukowej. Jednostki podległe resortowi to m.in. rządowe agencje wykonawcze finansujące badania naukowe, takie jak Bpi France, odpowiadająca za wsparcie projektów innowacyjnych i wdrożeniowych realizowanych przez przedsiębiorstwa, oraz Narodowa Agencja Badań Naukowych (fr. *Agence nationale de la recherche*, ANR), finansująca badania podstawowe. W działaniach programowych, tworzeniu lub reformowaniu strategii rozwoju nauki resort współdziała z Radą Strategiczną ds. Badań Naukowych (fr. *Le Conseil stratégique de la recherche*), która proponuje zmiany w strategii oraz uczestniczy w jej późniejszej ewaluacji. Zarządzanie strukturą instytucjonalną szkolnictwa wyższego i nauki Francji przypomina model zarządcy holdingu, którego poszczególni członkowie korzystają z szerokiej autonomii, dotyczącej również koncepcji i działań w wymiarze międzynarodowym⁶⁸.

Sektor nauki i szkolnictwa wyższego to również uczelnie publiczne i prywatne, *grandes écoles*, 25 publicznych organizacji badawczych (np. C.N.R.S., INSERM, INRA, INRIA, CNES, C.E.A., CNES, IFREMER)

67 Centre de coopération internationale..., passim.

68 T. Flink, U. Schreiterer, *Science Diplomacy...*, s. 665-677.

zgrupowanych w pięciu narodowych stowarzyszeniach naukowych czy publicznych i prywatnych fundacjach (np. Instytut Pasteura)⁶⁹.

Istotnym celem dyplomacji naukowej jest goszczenie na terytorium Francji jak największej liczby organizacji międzynarodowych oraz lobbowanie za obecnością rodzimych naukowców w międzynarodowych gremiach eksperckich. Obecnie 28 organizacji międzynarodowych ma swoją siedzibę we Francji, z czego 10 ma wśród zadań statutowych działania w obszarze naukowo-technologicznym. Są to m. in. UNESCO, OECD, CERN, ITER czy Grupa Konsultacyjna ds. Międzynarodowych Badań Rolnych (ang. *Consultative Group on International Agricultural Research*, CGIAR).

W wymiarze operacyjnym dyplomacja naukowa Francji to zarówno programy inicjowane i realizowane przez poszczególnych interesariuszy, jak i liczne przykłady aktywności, w których po stronie francuskiej biorą udział aktorzy *top-down* oraz *bottom-up*. Warto w tym miejscu przywołać kilka przykładów programów bilateralnych, w których uczestniczą resorty: spraw zagranicznych; szkolnictwa wyższego, nauki i innowacji; kultury; gospodarki i finansów, pełniąc funkcję instytucji współinicjującej lub współkoordynującej czy wspierającej. Są tu też obecne agencje finansujące badania naukowe, działające na rzecz pobudzenia innowacyjności gospodarki i przedsiębiorstw, aktywne w polityce humanitarnej i rozwojowej, oraz podmioty prowadzące badania naukowe lub zrzeszające środowisko naukowe.

W 2017 r. zapoczątkowano projekt *Make our Planet Great Again* (Uczyńmy naszą planetę ponownie wielką), który był odpowiedzią na opuszczenie przez USA paryskiego Porozumienia klimatycznego z 2015 r. Prezydent Francji, E. Macron, zaapelował do naukowców, studentów, NGO, wynalazców o wsparcie Francji w wysiłkach związanych z walką ze skutkami zmian klimatu. Wkrótce dołączyły Niemcy, gdyż dla obu państw ważnym komponentem kształtowania wizerunku jest postrzeganie ich jako liderów w międzynarodowych działaniach na rzecz klimatu. W tym momencie ta inicjatywa badawcza jest współfinansowana przez oba rządy. W drodze konkursu wyłoniono 56 projektów badawczych, których autorami są naukowcy z całego świata, chcący prowadzić badania w instytucjach naukowych we Francji lub

⁶⁹ *France Europe 2020...*, passim.

w Niemczech. Działania tego typu wpisują się w jeden z kluczowych celów dyplomacji naukowej Francji, czyli drenaż mózgow – polegający na przyciąganiu najzdolniejszych studentów i naukowców obco-krajowców do Francji⁷⁰.

W tym samym czasie rozpoczęto realizację programu PAUSE „Krajowy program pilnej pomocy i przyjmowania naukowców na uchodźstwie” (styczeń 2017 r.), który łączy priorytety dyplomacji naukowej z polityką humanitarną i pomocą rozwojową⁷¹. PAUSE jest mechanizmem pomocy naukowcom znajdującym się w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, np. badaczom z regionów objętych konfliktami zbrojnymi. W program zaangażowane są Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Innowacji, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Kultury, Collège de France oraz inne organizacje naukowe, np. CNRS, Narodowy Instytut Badań Rolnych, Żywności i Środowiska (fr. *L'institut national de recherche pour l'agriculture, l'alimentation et l'environnement*, INRAE). Obecnie uruchomiono instrument *Solidarité Ukraine* (Solidarni z Ukrainą), którego celem jest wsparcie naukowców i artystów ukraińskich⁷².

Podsumowanie

Francja należy do grupy państw o największym doświadczeniu prowadzenia dyplomacji naukowej, opartej na zdefiniowanych ramach strategicznych, poprzez stworzoną w tym celu strukturę prawno-instytucjonalną, określone instrumentarium i konkretne działania. Jest to też jedno z nielicznych państw, które zdecydowało się na opracowanie odrębnego dokumentu strategicznego dedykowanego dyplomacji naukowej. Podobnie jak w innych państwach geneza dyplomacji naukowej w wymiarze operacyjnym ma związek z udziałem w międzynarodowej współpracy naukowej, a w sensie organizacyjnym była częścią struktur odpowiedzialnych za dyplomację kulturalną i pub-

70 Centre National de la Recherche Scientifique, *Make Our Planet Great Again*, 2017, <https://makeourplanetgreatagain-cnrs.com/> [27.04.2021].

71 Collège de France, *PAUSE Program*, 2022, <http://www.college-de-france.fr/site/en-program-pause/index.htm#content.htm> [10.04.2022].

72 Tamże.

liczną. W koncepcji polityki zagranicznej Francji nauka zajmuje ważną pozycję i jest traktowana jako jej instrument oraz część dyplomacji wpływu⁷³.

Priorytety francuskiej dyplomacji naukowej można zawrzeć w dwóch nadrzędnych kategoriach – współpraca i wpływ. Poszczególne cele zaliczane do kategorii wpływu czy współpracy przenikają się wzajemnie. Działania zmierzające do zwiększenia umiędzynarodowienia nauki oraz aktywniejszego udziału rodzimych naukowców w międzynarodowej współpracy naukowej są jednocześnie instrumentami *nation branding* państwa. Ich celem jest budowanie wizerunku Francji jako państwa o najwyższych standardach kultury i doskonałości naukowej, która jest optymalną destynacją dla ambitnych badaczy z całego świata. Angażowanie się w międzynarodową współpracę naukową ma nieść korzyść dla nauki francuskiej w postaci ogólnego postępu naukowo-technologicznego, budowania gospodarki innowacyjnej, wzrostu liczby patentów czy publikacji w renomowanych czasopismach naukowych.

W koncepcji francuskiej dyplomacji naukowej widoczne jest powiązanie polityki zagranicznej, polityki naukowej i polityki na rzecz rozwoju. Szczególnie ważnym obszarem działań jest utrzymanie ścisłych relacji z państwami strefy frankofońskiej, choć promocja kultury (w tym osiągnięć naukowych) i języka francuskiego nie ogranicza się wyłącznie do nich. Nacisk kładzie się na współpracę z państwami rozwijającymi się, a pozostali partnerzy to Stany Zjednoczone, państwa członkowskie Unii Europejskiej czy członkowie grupy BRIC⁷⁴.

W wymiarze instytucjonalnym francuska dyplomacja naukowa tworzy rozbudowaną strukturę sieciową składającą się z podmiotów *top-down*, które ustalają podstawy strategiczne oraz koordynują większość działań. Są to przede wszystkim resorty spraw zagranicznych oraz szkolnictwa wyższego, badań naukowych i innowacji, wspierane przez rządowe agencje wykonawcze oraz jedną z najliczniejszych sieci doradców i attaché naukowych. Aktorzy *bottom-up* to zróżnicowana i liczna grupa interesariuszy, którzy są bezpośrednio lub pośrednio

73 A. Juppé, L. Schweitzer, *Le Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France (2008-2020)*, La documentation Française 2008, s. 42 i n.

74 A. Gazeau-Secret, *Francophonie et diplomatie d'influence*, „Géoéconomie” 2010, 55(4), s. 39-56.

zaangażowani w politykę naukową państwa. Są to instytucje reprezentujące środowisko naukowe, uczelnie, publiczne, prywatne i mieszane jednostki badawczo-rozwojowe, NGO, przedsiębiorstwa i sami naukowcy. Korzystają oni z szerokiej autonomii działania, dla której granice wyznaczają ogólne cele i priorytety polityki państwa oraz dostępne źródła finansowania. Aktywność interesariuszy *bottom-up* to większość działań dyplomacji naukowej. Działania odgórne mają charakter koordynujący i wspierający.

Istotnym wyzwaniem jest próba oceny efektywności dyplomacji naukowej państwa. Z tym dylematem mierzą się również interesariusze oraz badacze dyplomacji naukowej Francji. Do tej pory nie udało się wypracować ogólnie akceptowanej metodologii w ramach badań ilościowych czy jakościowych, która pozwalałaby powiązać działania klasyfikowane jako dyplomacja naukowa z ich wpływem na umiędzynarodowienie nauki, postęp naukowo-technologiczny czy proces decyzyjny na poziomie państwa czy w wymiarze międzynarodowym⁷⁵.

Bibliografia

- Académie des sciences, *Délégation aux relations internationales, Note de cadrage pour la programmation*, Paris 2018.
- American Asscn for the Advancement of Science & the Royal Society, *New frontiers in science diplomacy*, London 2010.
- Barston R.P., *Modern Diplomacy*, London – New York 2014.
- Belin C., Toucas B., *The “Macron Miracle” Could Transform France Into a Global Powerhouse*, The National Interest, 2018, <https://nationalinterest.org/feature/the-macron-miracle-could-transform-france-global-powerhouse-25477>.
- Berridge G.R., *Diplomacy. Theory and Practice*, Palgrave Macmillan UK, 2010.
- Berridge G.R., Richelieu, [w:] *Diplomatic Theory From Machiavelli to Kissinger*, G.R. Berridge, M. Keens-Soper, T.G. Otte (eds.), Palgrave Macmillan UK, 2001, s. 71-87.
- Bjola C., Kornprobst M., *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*, London – New York 2018.
- Bourdieu P., *La Distinction. Critique sociale du jugement*, Paris 1979.

75 M. Kwiek, *Globalizacja nauki: rosnąca siła indywidualnych naukowców*, „Nauka” 4/2021, s. 37-66; M. Kwiek, *Internationalists and locals: international research collaboration in a resource-poor system*, „Scientometrics” 124/2020, s. 57-105, DOI: <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03460-2>; M. Kwiek, *Międzynarodowa współpraca badawcza w Europie w świetle dużych danych i jej globalne konteksty*, „Nauka” 1/2020, s. 35-66.

- Bourdieu P., *Social Space and Symbolic Power*, „Sociological Theory” 1989 7(1), s. 14-25.
- Campbell C.A., *US Science Diplomacy with Arab Countries*, [w:] *Science Diplomacy. New Day or False Dawn*, L.S. Davis., R.G. Patman (eds.), World Scientific Publishing, 2015, s. 25-46.
- Campus France, *Campus France's Missions*, 2022, <https://www.campusfrance.org/en/Campus-France-missions>.
- Campus France, *Liste des établissements membres du Forum Campus France en Février 2019*, Paris 2020.
- Campus France, *The events organised by Campus France*, 2022, <https://www.campusfrance.org/en/organisation-events-Campus-France>.
- Campus France, *The France Alumni Network*, 2022, <https://www.campusfrance.org/en/managing-the-france-alumni-network>.
- Centre de coopération internationale en recherche agronomique pour le développement, CIRAD 2021, <https://www.cirad.fr/qui-sommes-nous/le-cirad-en-bref>.
- Centre National de la Recherche Scientifique, *Make Our Planet Great Again*, 2017, <https://makeourplanetgreatagain-cnrs.com/>.
- Collège de France, PAUSE Program, 2022, <http://www.college-de-france.fr/site/en-program-pause/index.htm#content.htm>.
- Constantinou C.M., Der Derian J., *Sustaining Global Hope: Sovereignty, Power and the Transformation of Diplomacy*, [w:] *Sustainable Diplomacies*, C.M. Constantinou, J. Der Derian (eds.), Palgrave Macmillan, 2010, s. 1-25.
- Constantinou C.M., Sharp P., *Theoretical Perspectives in Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp (eds.), SAGE Publications Ltd., 2016, s. 13-28.
- Copeland D., *Science Diplomacy: What's It All About?*, „CIPS Policy Briefs” 2011(13), s. 1-4.
- Discours de M. Édouard Philippe, *Présentation de la stratégie d'attractivité pour les étudiants internationaux*, Paris 2018, <https://www.gouvernement.fr/partage/10704-presentation-de-la-strategie-d-attractivite-pour-les-etudiants-internationaux>.
- EASAC, European Academies Science Advise Council, 2022, <https://easac.eu/>.
- Expertise France, *Results & Outlook 2017-2018. Together for a better tomorrow*, 2021, <https://www.expertisefrance.fr/documents>.
- Ferguson Y.H., Mansbach R.W., *Remapping Global Politics. History's Revenge and Future Shock*, Cambridge University Press, 2004.
- Flink T., Schreiterer U., *Science Diplomacy at the Intersection of S&T Policies and Foreign Affairs: Towards a Typology of National Approaches*, „Science and Public Policy” 2010 37(9), s. 665-677.
- Gazeau-Secret A., *Francophonie et diplomatie d'influence*, „Géoéconomie” 2010 55(4), s. 39-56.

- Gluckman S.P., *Enhancing evidence-informed policy making. A report by the Prime Minister's Chief Science Advisor*, Office of the Prime Minister's Chief Science Advisor, Auckland 2017.
- Hast S., *Spheres of Influence in International Relations. History, Theory and Politics* Ashgate Publishing Limited, 2014.
- Hocking B., Melissen J., Riordan S., Sharp P., *Futures for Diplomacy. Integrative Diplomacy in 21st Century*, A Report No. 1, Netherlands Institute of International Relations „Clingendael”, 2012.
- Institut français, *Rapport d'activité 2018*, Paris 2019.
- Jönsson Ch., *States Only? The Evolution of Diplomacy*, [w:] *The Transformation of Foreign Policy. Drawing and Managing Boundaries From Antiquity to the Present*, G. Hellmann, A. Fahrmeir, M. Vec (eds.) Oxford University Press, 2016, s. 242-262.
- Juppé A., Schweitzer L., *Le Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France (2008-2020)*, La documentation Française 2008.
- Kelley J.R., *Agency Change. Diplomatic Action Beyond the State*, Rowman & Littlefield, 2014.
- Kwiek M., *Globalizacja nauki: rosnąca siła indywidualnych naukowców*, „Nauka” 4/2021, s. 37-66.
- Kwiek M., *Internationalists and locals: international research collaboration in a resource-poor system*, „Scientometrics” 124/2020, s. 57-105, DOI: <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03460-2>.
- Kwiek M., *Międzynarodowa współpraca badawcza w Europie w świetle dużych danych i jej globalne konteksty*, „Nauka” 1/2020, s. 35-66.
- L'Institut de recherche pour le développement, 2021, <https://www.ird.fr/la-recherche/>.
- Lane P., *French Scientific and Cultural Diplomacy*, Liverpool University Press, 2013.
- Le ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, *Le réseau de coopération et d'action Culturelle*, Paris 2021, <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/missions-organisation/le-reseau-de-cooperation-et-d-action-culturelle/>.
- Le ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, *Les opérateurs sous la tutelle du ministère*, Paris 2021, <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/les-operateurs-sous-la-tutelle-du-ministere/>.
- Le ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, *Politique étrangère de la France, Développement, Priorités géographiques*, 2021, <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/developpement/priorites-geographiques/>.
- Macron E., *Initiative for Europe. Sorbonne speech of Emmanuel Macron*, Sorbonne 2017, <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>.
- MAEDI 21 *Global diplomacy for the 21*, Paris 2015.
- Maj C., *Wpływ w stosunkach międzynarodowych*, „Przegląd Politologiczny” 2018(1), s. 7-20.

- Melissen J., *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Basingstoke 2005.
- Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, *The Programming Act on Inclusive Development and Combating Global Inequalities*, Paris 2021.
- Ministère de l'Enseignement supérieur, de la Recherche et de l'Innovation, *Stratégie nationale de recherche. France Europe 2020*, Paris 2020.
- Ministre des affaires étrangères, *Une diplomatie scientifique pour la France*, Direction générale de la mondialisation, du développement et des partenariats, Paris 2013.
- Mulcahy K.V., *Public Culture, Cultural Identity, Cultural Policy. Comparative Perspectives*, Palgrave Macmillan, 2017.
- Nye Jr. J.S., *Power in the Global Information Age. From Realism to Globalization*, London – New York 2004.
- Penca J., *The Rethoric of "Science Diplomacy": Innovation for the EU's Scientific Cooperation*, EL-CSID Working Paper, issue 2018/16.
- Rana K.S., *21st Century Diplomacy. A Practitioner's Guide*, The Continuum International Publishing Group, 2011.
- Rieker P., *French foreign policy in a changing World: Practising Grandeur*, Palgrave Macmillan, 2017.
- Rosenau J.N., *The Study of World Politics. Volume 2: Globalization and Governance*, Routledge, 2006.
- Rosenau J.N., *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*, Princeton University Press, 1990.
- Rungius Ch., *S4D4C – Using Science for/in Diplomacy for Addressing Global Challenges*, Deliverable D 2.2 State-of-the-Art Report 2018.
- Science Advice for Policy by European Academies*, SAPEA 2022, <https://allea.org/science-advice-for-policy-by-european-academies/>.
- Sharp P., *Domestic Public Diplomacy, Domestic Diplomacy, and Domestic Foreign Policy*, [w:] *The Transformation of Foreign Policy. Drawing and Managing Boundaries From Antiquity to the Present*, G. Hellmann, A. Fahrmeir, M. Vec (eds.), Oxford University Press, 2016, s. 263-284.
- Sharp P., *For Diplomacy: Representation and the Study of International Relations*, „International Studies Review” 1999 1(1), s. 33-57.
- Skolnikoff G., *The Elusive Transformation. Science, Technology, and the Evolution of International Politics*, Princeton University Press, 1993.
- Sofer S., *The Courtiers of Civilization. A Study of Diplomacy*, Albany 2013.
- Tenzer N., *La diplomatie d'influence sert-elle à quelque chose?*, „Revue Internationale et Stratégique” 2013 89(1), s. 77-82.
- Tessmann K.H., Vogel H., *O istocie rewolucji naukowo-technicznej*, [w:] *Nauka – technika – społeczeństwo*, L. Zacher (red.), Wrocław 1981.
- Turekian V., Macindoe S., Copeland D., Davis L.S., Patman R.G., Pozza M., *The Emergence of Science Diplomacy*, [w:] *Science Diplomacy. New Day or False Dawn*, L.S. Davis, R.G. Patman (eds.), World Scientific Publishing, 2015, s. 3-24.

- Van Langenhove L., *Tools for an EU Science Diplomacy*, European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Brussels 2017.
- Wojciuk A., *Imperia wiedzy. Edukacja i nauka jako czynniki siły państw na arenie międzynarodowej*, Warszawa 2019.
- Wright Q., *The Study of International Relations*, New York 1955.